

1. ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

П. Т. Гусєва

Формування комунікативної компетентності при викладанні іноземних мов

У статті розглядаються питання мовної освіти взагалі та іншомовного мовлення зокрема. Представлено, яким чином сучасний підхід до організації навчального процесу з іноземних мов забезпечує нові можливості щодо набуття студентами знань і ставить нові завдання перед викладачами. Висвітлено тему створення інноваційної методики навчання, яка наповнює комунікативною взаємодією освітній процес і сприяє формуванню компетентностей майбутнього професіонала.

Ключові слова: спілкування, компетентність, комунікативна взаємодія, мовленнєві навички, інноваційний підхід.

Сучасні умови роботи кваліфікованого працівника вимагають від нього широкого світогляду та володіння іноземними мовами. Це питання не могло не привернути до себе увагу керівництва закладів вищої освіти, які зацікавлені у залученні молоді на навчання до своїх ВНЗ і випуску якісних фахівців.

На жаль, маємо констатувати, що випускники загальноосвітніх шкіл у переважній більшості не мають вищезгаданого широкого світогляду (не говорячи вже про підготовку і певну обізнаність щодо спеціальності, яку вони здобуватимуть). І якщо факультети, які готують студентів за філологічними спеціальностями, мають у переліку дисциплін ті, що стосуються проблем мови, комунікації, культури (в тому числі культури мови) і взагалі питань мовної освіти, то на технічних, природничих факультетах ці проблеми залишаються поза особливою увагою викладачів. Тому саме при вивченні дисциплін непрофільних для цих студентів (сучасна українська мова, іноземна мова) і відбувається робота над словом, приділяється акцентована увага проблемам мовної етики і культури взагалі – у співставленні (у випадку занять з іноземної мови) з культурою країни, мова якої вивчається.

Випадок, що мав місце під час власного практичного заняття: Закінчилась перерва між годинами пари. Викладач: «Отже, повернемося до наших баранів». – Студентка: «Навіщо Ви про нас так?»

Жива мова людей – це дзеркало рівня інтелектуального розвитку суспільства. «Двохтисячно чотирнадцятий рік»: інформацію сприйнято співрозмовником, але, крім розуміння сказаного, є ще й необхідність враховувати елементарні правила побудови і вимови будь-якої лексико-фразеологічної одиниці, що й є ознакою грамотної людини.

Хочеться додати, що кожен, хто у межах своєї професії використовує слово, є артистом. Як у театрі артист має зосередити увагу на своїй грі, де важливу роль відіграє саме слово, так і викладач, використовуючи слово і надаючи йому ваги, завжди є артистом. І немає значення, скільки осіб знаходиться перед ним в аудиторії чи під час індивідуальних занять, у кожному випадку його завдання – завоювати студентів, захопити їх, налаштувати на роботу над завданням, на обговорення питання чи спілкування під час заняття.

Промовити ж слово можна по-різному. Можна (від страху) промурмотіти; можна (від сприйняття себе як сили, як головної особи в аудиторії) прокричати або говорити без зміни тембру, модуляції голосно, наступально; можна (бо сумніваюся!) говорити тихо й невпевнено. Ситуацій можна змодельовати безліч. Основне – розуміти, що ти – головний і напевно ж більше знаєш; то ж і передавати знання треба по-різному: десь залучити студента до пошуку відповіді на його ж запитання, доручити йому самому дізнатися й доповісти, а не просто надавати відповідь, яку він може й забути. Десь голосно і впевнено відповісти, а десь знизити голос до нібито змовницького, щоб зацікавилися й ті, хто був не дуже уважним під час заняття.

Вищесказане – не новина, але при підготовці студентів один викладач задіяв ці знання і своє вміння використовувати модуляції голосу, а інший – ні. Одні студенти й самі зрозуміли це, почувши (і будуть використовувати!), а інші – ні. Підготувати ж до правильного висловлення треба всіх, бо головне, як уже сказано, слово – висловлене і почуте.

З того, про що йдеться вище, впливає ціла низка питань, деякі з них вже на шляху їхнього вирішення, інші знаходяться у колі уваги викладачів, а вирішення певних питань потребує додаткових умов.

Кардинальним є питання володіння іноземними мовами як засобом спілкування. Питання дуже складне, бо має багато складових: здібності, постійна увага і наполегливість, вміння працювати в обраному напрямку тощо. Викладачі іноземних мов здатні допомогти і навчити студентів самостійно працювати у межах «навчання впродовж життя» при відповідній роботі самих студентів. Розвиток компетентностей, комунікативних здібностей і набуття комунікативних навичок завжди були у центрі уваги викладачів і як мета занять, і як засіб досягнення її. Звісно, що кількість має переходити в якість, але якщо на засвоєння мовних знань (а це – тільки практика: хто не говорить, той і не заговорить) виділяється 36 годин на семестр, то можна йти тільки шляхом приділення уваги найважливішому, найголовнішому, тому, що демонструє суттєве. У результаті, відбувається засвоєння цих найголовніших аспектів, і студент отримує оцінку за свою «відданість», тобто за відвідування занять і засвоєння того, що пропонувалося. Отже, ми розуміємо, про яку якість можна говорити у цьому випадку.

Запропонована останнім часом додаткова кількість годин на засвоєння мовних знань надала викладачам можливість поставити на інший, набагато вищий рівень процес вивчення студентами іноземної мови. Забігаючи наперед, хочу сказати, що більшість студентів задоволені згаданою постановкою питання: вони вже наприкінці першого семестру такої роботи побачили позитивний результат. Викладачі ж тепер можуть насправді отримати задоволення від роботи, бо такий результат бачать і вони. Це вже не просто «спільне проведення часу», коли викладач виконав свій план, а студент виконав свій обов'язок.

Додаткові години викладачі називають «комунікативними заняттями». Саме таке спілкування створює можливість набуття згаданих вище комунікативних навичок. У цей спосіб відбувається формування компетентностей, необхідних для функціонування особистості на шляху її професійного розвитку і вирішення завдань навчання впродовж життя на базі знань, глибини усвідомлення їх, вмінь застосування, тобто навичок, набутих під час підготовки до професійної діяльності у будь-якій сфері і залучених саме з іншомовних джерел.

Кожне заняття має приводити до певного результату. Студент повинен під час заняття засвоїти таку кількість матеріалу, яку він зможе пред'явити самому собі і задіяти у подальшій роботі. Участь у роботі на занятті навіть неповною фразою, але доречною, з розумінням того, про що йдеться, – це свідоцтво засвоєння матеріалу або його частини, а також прояв бажання (мотивація) до нарощування потенціалу (відбувається актуалізація внутрішнього мовлення).

Вагомою складовою є й робота у студентській групі, що має підштовхувати всіх і кожного до взаємодії і співпраці, тобто розвивати особистісний інтегративний ресурс, який, відповідно до сучасних знань, дорівнює комунікативній компетентності студента [1, 52].

Методика, яка застосовується під час занять, має спонукати студента до висловлювання і, тим самим, – до засвоєння мовних знань і випрацювання мовленнєвих навичок. «Принцип особистісного спілкування, що впливає з основної цілі навчання, передбачає, що головною формою навчальної діяльності є не слухання, говоріння або читання, а живе й активне спілкування викладача зі студентами і студентів між собою. Інтенсивне навчання, спрямоване на активізацію такої діяльності, повинно здійснюватися на рівні максимального залучення їх у навчальний процес» [2, 75].

Кафедрою німецької та французької мов двічі на рік проводяться засідання школи-семінару, де колегам надається можливість поділитися досвідом і познайомитися з наробками викладачів з інших ВНЗ у неформальному спілкуванні. Навіть ознайомлення із запропонованими методами, перевіреними доповідачами під час заняття або циклів занять (при чому правильність обраних шляхів підтверджена результатами підсумкового контролю і самою

роботою студентів під час занять з іноземної мови), а потім і обговорення таких доповідей є суттєвим підвищенням кваліфікації присутніх. Основним у роботі школи-семінару є залучення до обговорення методик інноваційного характеру. Сама назва школи-семінару говорить за себе: «Новітні підходи до навчання іноземних мов». Тобто робота ведеться у дусі інноваційних підходів, на яких акцентовано у «Рамковій програмі з німецької мови професійного спілкування для вищих навчальних закладів України»:

- розвиток діяльнісної комунікативної компетенції, що передбачає практичне оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності та комунікативне використання німецької мови як у повсякденних, загальних ділових ситуаціях, так і у фахових;
- професійну та фахову спрямованість, що передбачає урахування професійних навичок, умінь та знань;
- усвідомлення міжкультурних відмінностей, розуміння чужої та власної культур;
- спільне обговорення й визначення викладачами та студентами тематики навчального процесу, участь студентів у плануванні занять;
- формування тематичних мереж для визначення змісту навчального процесу;
- систему оцінювання рівня сформованості комунікативної діяльнісної компетенції студентів з урахуванням рівнів володіння іноземною мовою, визначених у Загальних Європейських Рекомендаціях та Європейській Рамці Кваліфікацій [3, 9].

Таким чином, новий підхід до організації навчального процесу з іноземних мов забезпечує більш широкі можливості щодо засвоєння студентами іншомовних знань і залучення стійких мовленнєвих навичок. Використання викладачами інноваційних, а по суті комунікативних, методик посилює взаємодію студентів під час занять і формує компетентності, необхідні для професійного розвитку фахівця та вирішення завдань «навчання впродовж життя».

Література

1. Введенский В. Н. Моделирование профессиональной компетентности педагога / В. Н. Введенский // Педагогика. – 2003. – № 10. – С. 51–55.
2. Гринченко Т. В. Формирование иноязычной профессиональной коммуникативной компетентности студентов технического вуза / Т. В. Гринченко // «Каразінські читання : Людина. Мова. Комунікація» : Матеріали VIII Всеукраїнської наукової конференції. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2009. – С. 74–75.
3. Рамкова програма з німецької мови професійного спілкування для вищих навчальних закладів України. – К. : Ленвіт, 2014. – 136 с.